

ФІСКАЛЬНА АРХІТЕКТОНІКА ТА СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ: ЕКОНОМІКО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ТА ЕКОНОМІКИ ПРАЦІ

FISCAL ARCHITECTONICS AND SOCIAL-LABOR RELATIONS: AN ECONOMIC-THEORETICAL ANALYSIS OF THE INTERACTION BETWEEN THE TAX SYSTEM AND THE LABOR ECONOMY

Жихарєва В.В.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки і фінансів,
Одеський національний морський університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2179-8483>

Клевцєвич Н.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів,
Одеський національний морський університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-002-2010-4814>

Власенко О.С.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів,
Одеський національний морський університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7258-2108>

Zhikhareva Vlada, Nataliya Klevtsevykh, Vlasenko Olga
Odessa National Maritime University

В результаті дослідження виявлено, що податковий клин суттєво впливає на конкурентоспроможність робочої сили, а система податкових стимулів і пільг відіграє ключову роль у підтримці зайнятості та підвищенні продуктивності праці. Підтверджено залежність розвитку людського капіталу від податкових механізмів, зокрема у сфері інвестування в освіту, професійну підготовку та соціальний захист. Науковий внесок роботи полягає у комплексному обґрунтуванні взаємозв'язку податкової системи, економіки праці та соціально-трудова відносин, формулюванні концептуальних положень щодо мінімізації податкового клину, удосконалення системи стимулів і пільг та розвитку людського капіталу. Отримані результати можуть стати основою для вдосконалення фіскальної політики, оптимізації ринку праці та розробки стратегій соціально-економічного розвитку держави в умовах глобальної нестабільності.

Ключові слова: фіскальна архітектура, податки, податкова система, ринок праці, економіка праці, соціально трудові відносини.

The purpose of the study is to provide a theoretical and economic justification of the interaction between fiscal architectonics and social-labor relations in the context of the tax system's impact on the labor economy. To achieve this goal, methods of economic-theoretical analysis, the institutional approach, systematization of scientific concepts, as well as comparative analysis of international experience in tax regulation of the labor market were applied. The results of the study revealed that the structure and level of the tax burden directly determine the scale of formal and informal employment, the motivation of workers and employers, and the overall effectiveness of social-labor relations. It was found that the tax wedge significantly affects the competitiveness of the labor force, while tax incentives and benefits play a key role in maintaining employment and improving labor productivity. The study also confirmed the dependence of human capital development on tax mechanisms, particularly in the areas of investment in education, vocational training, and social protection. In addition, a detailed analysis of the mechanisms

of interaction between tax policy and the labor economy was conducted, including the assessment of labor supply and demand elasticity to changes in tax rates and social contributions. The role of fiscal architectonics in shaping the balance between the interests of the state, business, and employees, as well as its significance in reducing social tension, was examined. It was revealed that adaptive and innovative tax policy can stimulate formal employment, enhance social integration, and contribute to sustainable economic development. The scientific contribution of this work lies in the comprehensive substantiation of the interrelationship between the tax system, labor economy, and social-labor relations, the formulation of conceptual provisions for minimizing the tax wedge, improving the system of incentives and benefits, and fostering human capital development. The findings can serve as a basis for improving fiscal policy, optimizing the labor market, and developing strategies for the socio-economic development of the state under conditions of global instability.

Keywords: *fiscal architectonics, taxes, tax system, labor market, labor economics, social and labor relations*

Постановка проблеми. Сучасна економіка перебуває в умовах динамічних трансформацій, що обумовлюють необхідність глибокого аналізу взаємозв'язку між податковою системою та економікою праці. Податкові інструменти безпосередньо впливають на формування попиту і пропозиції на ринку праці, рівень зайнятості та продуктивності, а також на стан соціально-трудових відносин. Проте надмірний податковий тиск здатний провокувати тінізацію зайнятості, зменшення стимулів до легальної праці та поглиблення соціальної нерівності. З іншого боку, оптимально побудована фіскальна архітектура може стати дієвим інструментом стимулювання розвитку людського капіталу, підвищення конкурентоспроможності робочої сили та забезпечення соціальної інтеграції.

Водночас у науковій літературі зберігається низка не вирішених питань щодо кількісної та якісної оцінки впливу податкового навантаження на соціально-трудові відносини, визначення меж оптимального податкового клину, а також ефективності податкових стимулів у довгостроковій перспективі. Це зумовлює необхідність комплексного економіко-теоретичного аналізу податкової системи у взаємодії з ринком праці, що дозволить сформувати нові підходи до вдосконалення податкової політики у контексті забезпечення стійкого розвитку та соціальної стабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки зростає кількість емпіричних і політико-аналітичних досліджень, що вивчають податковий клин, податкові стимули, оподаткування праці в умовах цифровізації, мобільності робочої сили та глобальної нестабільності. Найважливіші теми – зв'язок податкового навантаження з рівнем формальної/неформальної зайнятості, еластичності попиту і пропозиції праці, а також роль податкових пільг у розвитку людського капіталу. У цьому контексті особливу увагу заслуговують наступні публікації останніх років. Зокрема дослідження Ревко А., Приходько Н. [1] вивчає взаємозв'язок між податковим клином, рівнем безробіття та зайнятості, підкреслюючи значні відмінності в рівнях податкового навантаження та їхній вплив на ринок праці. Колот А., Кравчук О. [2] аналізує правові аспекти взаємодії податкового навантаження та рівня зайнятості, зокрема в контексті соціальних внесків

та їхнього впливу на ринок праці. Близнюк В., Яценко Л. [3] розглядає напрямки подальших досліджень та політики у сфері ринку праці та економічної нестабільності, зокрема в умовах війни. Маршавін Ю., Кицак Т., Василенко А. [4] вивчає вплив змін у трудових податках на процес пошуку роботи та мобільність працівників між робочими місцями. Коломієць О. [5] аналізує оптимальне оподаткування доходів, що створюють компроміс між високими заробітками та низьким рівнем безробіття. Алексєєв І., Паранчук С., Червінська О., Синютка Н. [6] розглядається еластичність податкового навантаження та його впливу на ринок праці, зокрема в контексті економічної еластичності.

Огляд і критичний аналіз останніх публікацій підтверджують важливість теми та надають емпіричні інструменти (оцінки еластичностей, квазі-експериментальні дизайни, кейс-дослідження політик), але також чітко ідентифікують прогалини, які дана стаття може закрити: інтегроване моделювання податкового клину з урахуванням формальної/неформальної зайнятості, довгострокових ефектів стимулів на людський капітал та адаптивності політик в умовах шоків. Ці ніші визначають наукову новизну і практичну релевантність подальшого дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість наукових праць, присвячених вивченню впливу податкової системи на ринок праці, низка ключових аспектів залишається недостатньо дослідженою або дискусійною. Існуючі дослідження здебільшого зосереджені на короткострокових ефектах, тоді як віддалені наслідки для продуктивності праці, мобільності робочої сили та інноваційного потенціалу економіки залишаються поза увагою. У науковій літературі спостерігається недостатнє врахування сучасних викликів – цифровізації, глобальної мобільності робочої сили, економічних криз та воєнних трансформацій, які змінюють природу взаємодії між податковою системою та соціально-трудовими відносинами. Ці фактори потребують інтеграції в економіко-теоретичні моделі, що дозволило б більш повно оцінити адаптивність податкової політики до зовнішніх і внутрішніх шоків.

Постановка завдання. З огляду на виявлені теоретичні прогалини та нерозв'язані аспекти

проблеми, актуальним завданням постає комплексне дослідження взаємодії податкової системи та економіки праці, орієнтоване на врахування не лише класичних підходів, але й новітніх викликів глобальної економіки. Зокрема, досі залишаються невирішеними питання довгострокового впливу податкових стимулів і пільг на розвиток людського капіталу, а також оцінка їхнього потенціалу у формуванні продуктивної та конкурентоспроможної робочої сили. Недостатньо досліджено також те, яким чином сучасні виклики – цифровізація, глобальна мобільність робочої сили, економічні кризи та воєнні трансформації – змінюють характер взаємодії між податковою системою та соціально-трудовими відносинами, створюючи нові ризики і можливості.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Вивчення взаємозв'язку податкової системи та ринку праці посідає важливе місце у сучасній економічній науці, оскільки фіскальні механізми справляють безпосередній вплив на структуру зайнятості, динаміку заробітних плат, рівень тінізації економіки та розвиток людського капіталу. Наукові підходи до аналізу цих взаємозв'язків формувалися еволюційно, охоплюючи класичні, кейнсіанські, неокласичні, інституційні, поведінкові та сучасні інтеграційно-цифрові концепції.

Класичний підхід ґрунтується на припущенні про нейтральність податків у довгостроковому періоді. Представники класичної школи [7; 8] (А. Сміт, Д. Рікардо, Ж.-Б. Сей) вважали, що податки є необхідним інструментом фінансування державних функцій, але їх вплив на зайнятість і заробітну плату є обмеженим. Вони розглядали працю як фактор виробництва, рівновага якого встановлюється незалежно від податкових параметрів, що обґрунтовувало ідею мінімального державного втручання в економічні процеси.

Кейнсіанський підхід, який отримав розвиток у середині ХХ ст. [9; 10] (Дж. М. Кейнс, А. Хансен, Р. Харрод), акцентував увагу на активній ролі фіскальної політики у стимулюванні зайнятості. Податки в цій концепції розглядаються як інструмент державного впливу на сукупний попит і пропозицію праці. Кейнсіанці доводили, що зниження податкового тиску на підприємства та населення може стимулювати інвестиції, збільшити споживчий попит і, відповідно, підвищити рівень зайнятості. Такий підхід сформував основу сучасних моделей податково-бюджетного регулювання ринку праці.

Неокласичний підхід розглядає податки як фактор, що спотворює ринкові стимули. Представники цього напрямку [11; 12] (М. Фрідман, Е. Фелпс, Р. Лукас) стверджують, що податкове навантаження знижує ефективність розподілу ресурсів, впливає на рівень заробітної плати після оподаткування та може призводити до зростання безробіття. Зокрема, концепція

«податкового клину» (tax wedge) описує різницю між витратами роботодавця на оплату праці та реальною заробітною платою працівника, що отримується після сплати податків і соціальних внесків. Високий податковий клин зменшує мотивацію до офіційного працевлаштування та сприяє поширенню тіньових форм зайнятості.

Інституційний підхід пропонує розглядати податкову систему як складову ширшого соціально-економічного середовища, у межах якого формуються норми поведінки, соціальні контракти та взаємовідносини між державою, роботодавцями й працівниками. Представники інституціоналізму [13; 14] (Д. Норт, Т. Веблен, О. Вільямсон) підкреслюють, що ефективність податкової політики залежить від якості інституцій, рівня довіри до держави, прозорості фіскального адміністрування та дотримання принципу справедливості оподаткування. Відповідно, вплив податкової системи на ринок праці визначається не лише її ставками, а й соціальними очікуваннями, ступенем легітимності державних рішень і рівнем податкової культури.

Поведінкові та соціально-економічні підходи акцентують увагу на індивідуальних мотиваціях економічних агентів у відповідь на податкові стимули. Згідно з концепцією «економіки поведінки» (Р. Талер, Д. Канеман), рішення щодо участі у ринку праці, обсягу трудових зусиль чи ухилення від податків залежать не лише від раціональних розрахунків, але й від сприйняття справедливості, довіри до держави, психологічних бар'єрів і соціальних норм. Ці підходи дозволяють пояснити, чому однакові податкові стимули можуть мати різну ефективність у різних країнах або соціальних групах.

Сучасні інтеграційні та цифрово-орієнтовані концепції фокусуються на трансформації взаємодії між податковою системою та економікою праці в умовах цифровізації, автоматизації, глобалізації трудових ринків і зростання дистанційної зайнятості. Дослідники [15; 16] (Р. Болл, С. Дінгель, Д. Родрік) підкреслюють, що традиційні податкові інструменти втрачають ефективність у цифровій економіці, де зникають територіальні межі праці, а джерела доходів стають більш мобільними. Це породжує необхідність адаптації податкових режимів до нових форм зайнятості (фриланс, гіг-економіка, платформена праця) та створення механізмів оподаткування транснаціональної цифрової діяльності.

Критичний аналіз наукових підходів свідчить, що жодна з наявних теорій не забезпечує вичерпного пояснення складних взаємозв'язків між фіскальною архітектонікою та соціально-трудовими відносинами у сучасних умовах. Більшість досліджень або зосереджується на макроекономічних ефектах податкової політики, або обмежується оцінкою мікрорівневих стимулів, не враховуючи синергетичний характер взаємодії податкової системи з ринком праці. У сучасних умовах

цифрової трансформації, воєнно-економічних криз і посилення глобальної мобільності праці виникає потреба у розробці інтегрованих між-дисциплінарних моделей, які б поєднували фінансові, інституційні, поведінкові та соціальні аспекти регулювання ринку праці.

Еволюція наукових підходів до вивчення взаємодії податкової системи та ринку праці, розглянута вище, формує теоретичне підґрунтя для оцінки практичних наслідків фінансової політики, а саме до аналізу ролі податкового клину, податкових стимулів і пільг у формуванні мотиваційної поведінки працівників і роботодавців, а також до оцінки їхніх довгострокових наслідків для розвитку людського капіталу. Саме ці елементи податкової архітектури формують основу для досягнення балансу між фінансовою ефективністю, економічною динамікою та соціальною стійкістю.

Податковий клин – це ключовий індикатор, що визначає різницю між загальними витратами роботодавця на робочу силу та чистим доходом працівника після сплати податків і соціальних внесків. Його рівень прямо впливає на мотивацію до офіційної зайнятості: чим більший розрив між «вартістю» працівника для роботодавця і реальною винагородою, тим нижчий стимул до легальної праці.

З точки зору роботодавців, податковий клин впливає на рішення щодо обсягів найму, інвестицій у персонал і структуру витрат підприємства. Високі податкові ставки та соціальні відрахування часто спонукають бізнес до скорочення офіційної зайнятості або переведення частини виплат у неформальний сектор. Водночас система податкових стимулів і пільг може стати ефективним інструментом компенсації цих ефектів, забезпечуючи баланс між фінансовою дисципліною та економічним зростанням. Наприклад, зниження податкового

навантаження на низькі доходи або на інноваційно-активні підприємства сприяє створенню нових робочих місць, підвищенню конкурентоспроможності бізнесу та стимулюванню довгострокових інвестицій у людський капітал.

Для працівників податкові стимули (зокрема, пільги на освіту, підвищення кваліфікації, професійну мобільність) формують середовище, у якому праця в офіційному секторі стає економічно вигідною і соціально безпечною. Це посилює мотивацію до участі у формальному ринку праці, сприяє зростанню продуктивності праці та підвищенню загального рівня людського капіталу.

Важливою складовою є також довгостроковий вплив податкової політики на людський капітал. Надмірний податковий тиск, який зменшує чисті доходи і обмежує інвестиції в освіту та розвиток, призводить до структурної деградації трудового потенціалу – зниження кваліфікації кадрів, трудової міграції, старіння робочої сили. Натомість стимулююча податкова політика, що поєднує пільги на навчання, дослідження, технологічні інновації та соціальні гарантії, формує сприятливе середовище для відтворення і розширення людського капіталу.

Узагальнення впливу податкового клину, стимулів і пільг на мотиваційні аспекти ринку праці представлено в табл. 1.

Таким чином, податковий клин, стимули та пільги виступають не лише інструментами фінансового регулювання, а й потужними механізмами формування трудової мотивації. Оптимальна їхня комбінація забезпечує синергію між податковою ефективністю та розвитком людського капіталу, що є ключовою умовою довгострокової конкурентоспроможності економіки.

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується глибокими структурними трансформаціями, що істотно змінюють характер взаємодії між податковою системою та ринком

Таблиця 1

Вплив податкового клину, стимулів і пільг на мотивацію працівників і роботодавців та розвиток людського капіталу

Елемент податкової системи	Механізм впливу	Ефект для працівників	Ефект для роботодавців	Довгострокові наслідки для людського капіталу
Податковий клин	Визначає розрив між витратами на працю та чистим доходом	Зменшує мотивацію до офіційної зайнятості при високому рівні	Знижує стимул до створення робочих місць	Може спричиняти відтік кваліфікованих кадрів і тінізацію економіки
Податкові стимули	Зменшення ставок для інноваційних підприємств або молодих працівників	Підвищує зацікавленість у легальній праці, професійному розвитку	Сприяє розширенню зайнятості та підвищенню продуктивності	Формує інвестиційну основу для розвитку людського капіталу
Податкові пільги	Зменшення податкового тиску на доходи від освіти, навчання, досліджень	Стимулює саморозвиток і підвищення кваліфікації	Заохочує інвестиції у підготовку кадрів	Підвищує якість робочої сили, сприяє соціальній інтеграції

Джерело: складено авторами

праці. Ці зміни зумовлені комплексом глобальних викликів, серед яких ключову роль відіграють цифровізація економіки, інтенсифікація міграційних процесів, глобальні кризи та воєнні фактори. Вони впливають не лише на динаміку зайнятості та структуру трудових відносин, але й на механізми податкового регулювання, ставлячи перед державами нові завдання щодо забезпечення економічної стійкості та соціальної рівноваги.

Цифровізація економіки спричиняє появу нових форм зайнятості – дистанційної, фрилансінгової, платформної, гібридної, – які ускладнюють традиційні підходи до оподаткування праці. Зникають чіткі межі між роботодавцем і працівником, що веде до розмивання бази оподаткування та ускладнює адміністрування податків і соціальних внесків. В умовах цифрової трансформації класичні моделі оподаткування, побудовані на стабільній зайнятості, втрачають ефективність. Зростає потреба у нових фіскальних механізмах, які враховують децентралізований характер цифрової економіки, гнучкість трудових контрактів та мобільність трудових ресурсів. Водночас цифровізація створює передумови для підвищення прозорості податкової системи, зниження адміністративних витрат і посилення контролю за сплатою податків через електронні сервіси.

Міграційні процеси, що посилюються внаслідок глобалізації та воєнних конфліктів, формують додаткові виклики для податкової політики. Масова трудова міграція змінює структуру робочої сили, скорочує базу для внутрішнього оподаткування доходів і створює дисбаланс між соціальними фондами та ринком праці. З іншого боку, міжнародна мобільність працівників вимагає гармонізації податкових правил, уникнення подвійного оподаткування та розвитку механізмів фіскальної координації між державами. Для країн-донорів трудових мігрантів постає проблема втрати податкових надходжень, тоді як країни-реципієнти стикаються з необхідністю інтеграції іноземних працівників у національні системи соціального забезпечення та оподаткування.

Кризові фактори – економічні рецесії, пандемії, енергетичні та фінансові шоки – підсилюють асиметрію між податковими можливостями держави та потребами ринку праці. У періоди криз зростає навантаження на системи соціального захисту, що потребує перерозподілу фіскальних ресурсів і запровадження тимчасових пільг для бізнесу та населення. Проте такі заходи часто призводять до розбалансування податкової системи, зростання дефіциту бюджетів і зниження стійкості соціально-трудових відносин. У цьому контексті надзвичайно важливим є забезпечення гнучкості податкової політики, здатної адаптуватися до мінливих економічних умов без втрати ефективності.

Воєнні фактори, особливо актуальні для України та низки інших держав, суттєво транс-

формують податкове середовище та ринок праці. Вони призводять до переміщення робочої сили, руйнування виробничих ланцюгів, скорочення офіційної зайнятості та тінізації доходів. Податкові механізми у воєнний період набувають антикризового характеру, спрямованого на збереження життєздатності бізнесу, підтримку найманих працівників та стимулювання відновлення економічної активності. Післявоєнна відбудова, у свою чергу, вимагає структурної реконфігурації податкової системи – зміщення акцентів від фіскальної мобілізації до стимулювання інвестицій, працевлаштування ветеранів та реінтеграції внутрішньо переміщених осіб у формальний ринок праці.

Як бачимо, сучасні глобальні виклики змінюють логіку взаємодії між податковою політикою та ринком праці, роблячи її більш багатовимірною та динамічною. Вони вимагають не лише технічного оновлення податкових механізмів, але й переосмислення концептуальних засад фіскальної архітекτονіки у взаємозв'язку з економікою праці. Ефективна податкова система в умовах глобальної нестабільності має поєднувати фіскальну стабільність, соціальну справедливість і стимулювання людського розвитку як основу довгострокової конкурентоспроможності держави.

Враховуючи результати проведеного аналізу впливу податкового навантаження на параметри ринку праці, а також дослідження ролі податкового клину, стимулів і пільг у формуванні трудової мотивації та розвитку людського капіталу, виникає потреба у виробленні науково обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення фіскальної архітекτονіки. Такий підхід дозволяє поєднати фіскальні, соціальні та економічні цілі держави, забезпечуючи одночасно збалансованість податкової системи, стійкість соціально-трудових відносин і стимулювання інноваційно орієнтованого зростання. Оптимізація фіскальної архітекτονіки має базуватись не лише на суто податкових аспектах, а й на глибокому розумінні взаємозалежності між податковою політикою, ринком праці та формуванням людського капіталу в умовах цифровізації, глобальної мобільності та структурних економічних трансформацій.

Насамперед, необхідним є формування *адаптивної моделі податкової політики*, яка передбачає гнучке регулювання податкового навантаження залежно від соціально-економічних умов. Зниження податкового клину на працю, зокрема через оптимізацію ставок соціальних внесків та прибуткового податку для низькооплачуваних працівників і молоді, сприятиме підвищенню рівня формальної зайнятості та зменшенню стимулів до тінізації доходів. Водночас для роботодавців доцільним є запровадження *податкових стимулів на створення нових робочих місць*, особливо у секторах

з високою доданою вартістю, а також пільгових режимів оподаткування для підприємств, які здійснюють інвестиції у професійний розвиток персоналу, освіту та підвищення кваліфікації.

Другою важливою складовою є *податкове стимулювання інвестицій у людський капітал*. Зокрема, надання податкових кредитів або зменшення бази оподаткування на суму витрат, пов'язаних із підготовкою, перепідготовкою чи сертифікацією працівників, може підвищити зацікавленість бізнесу у розвитку компетенцій персоналу. Це, у свою чергу, сприятиме зростанню продуктивності праці, конкурентоспроможності робочої сили та стійкості національного ринку праці в довгостроковій перспективі.

У контексті глобальних викликів – цифровізації, міграційних процесів, економічних криз і воєнних трансформацій – фінансова політика повинна набувати *антициклічного та стабілізаційного характеру*. Доцільним є запровадження автоматичних стабілізаторів у вигляді тимчасового зниження податкових ставок або розширення податкових кредитів під час економічних спадів, що дозволить підтримати зайнятість і доходи населення без значного збільшення адміністративного навантаження. Паралельно з цим важливо забезпечити гнучкість у регулюванні оподаткування доходів трудових мігрантів та укладання двосторонніх угод про соціальне страхування, що сприятиме збереженню фінансової бази та підвищенню рівня легалізації праці.

Окрему увагу слід приділити *цифровізації податкового адміністрування* як ключовому чиннику підвищення прозорості, ефективності та довіри до податкової системи. Впровадження електронних реєстрів зайнятості, інтеграція баз даних фінансових органів і систем соціального страхування, автоматизація обліку сплати податків і внесків дозволять суттєво зменшити транзакційні витрати для роботодавців і працівників, а також забезпечити точніший моніторинг трудових відносин.

Також необхідним є *поєднання фінансової політики з політикою зайнятості та освіти*. Зокрема, розробка міжвідомчих програм, які поєднують податкові пільги з грантовими або субсидійними механізмами підтримки навчання, перепідготовки чи започаткування підприємницької діяльності, створить комплексний ефект підвищення зайнятості та розвитку людського капіталу. Важливо, щоб такі програми реалізовувались у партнерстві з роботодавцями, профспілками та освітніми інституціями, що дозволить забезпечити відповідність між попитом і пропозицією праці.

Крім того, доцільно впровадити *механізми моніторингу та оцінки ефективності податкових стимулів*. Це можуть бути періодичні аналітичні огляди впливу податкових змін на рівень зайнятості, тінізацію, динаміку заробітної плати та податкові надходження, що дозволить своєчасно коригувати політичні рішення. На основі таких оцінок доцільно формувати «податкові карти впливу», які демонструватимуть взаємозв'язки між окремими податковими інструментами та ключовими показниками ринку праці.

Отже, оптимізація фінансової архітектури має спиратися на *системну інтеграцію фінансових, соціально-трудова і освітніх політик*, що дозволить забезпечити збалансованість економічного зростання, соціальну справедливість і підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки. Такий підхід сприятиме формуванню якісно нової моделі соціально орієнтованого розвитку, у якій податкова система виступатиме не лише фінансовим інструментом, а й активним каталізатором сталого розвитку економіки праці.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що взаємодія податкової системи та економіки праці має багаторівневий і динамічний характер, визначаючи структурні параметри зайнятості, рівень формалізації трудових відносин і темпи розвитку людського капіталу. Встановлено, що ефективність функціонування ринку праці значною мірою залежить від податкового навантаження, структури соціальних внесків і глибини податкового клину, який формує поведінкові стимули як для працівників, так і для роботодавців.

Доведено, що надмірне податкове навантаження на працю посилює тінізацію доходів і знижує рівень офіційної зайнятості, тоді як збалансоване фінансове регулювання сприяє підвищенню продуктивності праці та розширенню соціальної інтеграції. Водночас роль податкових стимулів і пільг виходить за межі короткострокового економічного ефекту, перетворюючись на стратегічний інструмент розвитку людського капіталу.

У сучасних умовах цифровізації, глобальної мобільності робочої сили, кризових і воєнних викликів податкова політика повинна трансформуватись у напрямі гнучкості, прозорості та адаптивності. Обґрунтовано, що оптимізація фінансової архітектури через зниження податкового клину, цифровізацію адміністрування, податкові стимули для інвестицій у навчання та створення робочих місць є ключовою передумовою забезпечення сталого розвитку економіки праці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ревко А., Приходько Н. Соціально-економічні наслідки безробіття населення регіонів України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 2. С. 18–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pree_2021_2_4
2. Колот А. М., Кравчук О. І. Економічно активна людина у новій економіці: теоретико-методологічний аналіз трансформаційних процесів. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2015. № 2(43). С. 3–9.

3. Близнюк В. В., Яценко Л. Д. Ринок праці України в умовах війни. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2022. P. 1106–1113.
4. Маршавін Ю. М., Кицак Т. Г., Василенко А. О. Модернізація ринку праці на засадах концепту соціальної відповідальності як базова умова відновлення України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 7. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-7-07-02>
5. Коломієць О. О. Актуальні проблеми реформування оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень. 2019. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialnapolitika/aktualni-problemi-reformuvannyaopodatkuvannya-dokhodiv-fizichnikh>
6. Алексєєв І. В., Паранчук С. В., Червінська О. С., Синютка Н. Г. Управління податковим навантаженням підприємств. *Регіональна економіка*. 2016. № 4. С. 145–152.
7. Фещенко В. М. Сучасні економічні теорії: концептуальні витoki та еволюція змістовного наповнення. *Сучасні економічні теорії: історія, методологія та перспективи розвитку* : зб. матеріалів Всеукр. Круглого столу, м. Київ, 10 листопада 2016 р. Київ : КНЕУ, 2016. С. 9–16. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/eddb04ec-71c7-4a87-8cc3-14feb5a9f56>
8. Тарасевич В. М. «Багатство народів» Адама Сміта й підвалини політичної економії. *Проблеми економіки та політичної економії*. 2016. № 1. С. 5–17.
9. Колодій С. Ю., Колодій С. К. Інституціональна теорія як прояв європейських традицій плюралізму в сучасній економічній науці. *Фінансовий простір*. 2018. № 4(32). С. 27–33. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/index.php/fp/article/view/628/626>
10. Леоненко П. М. Інституціоналізм та його місце в сучасній економічній теорії (політичній економії). *Економічний вісник університету*. 2023. Вип. 21(1). С. 163–171. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2021.03.084>
11. Юхименко П. І. Монетаризм: теорія і практика: Монографія. Київ : Кондор, 2005. 312 с.
12. Родіонова Л. Напрями розвитку економічної теорії на початку ХХІ ст. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. № 2. С. 159–170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2014_2_18
13. Гриценко А. А. Економічна освіта: шлях від теорії до практики Економічна освіта: шлях від теорії до практики. *Економіка України*. 2018. № 10. С. 53–70.
14. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку: Монографія. Київ : Ін-т екон. та прогноз. НАН України, 2009. 864 с.
15. Єщенко П. С. Інформаційна економіка – шанс побудови нової моделі розвитку суспільства чи ілюзія шансу? *Економіка України*. 2019. № 2. С. 3–21.
16. Гавриленко Н. Г., Тарасенко І. О. Сучасні тенденції цифровізації економіки: проблеми та перспективи розвитку. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2021. № 3 (47). Т. 1. С. 36–46.

REFERENCES:

1. Revko A., Prykhodko N. (2021). Sotsialno-ekonomichni naslidky bezrobittia naselennia rehioniv Ukrainy [Socio-economic consequences of unemployment of the population of the regions of Ukraine]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, № 2, pp. 18–24. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppau_2021_2_4
2. Kolot A. M., Kravchuk O. I. (2015). Ekonomichno aktyvna liudyna u novii ekonomitsi: teoretyko-metodolohichni analiz transformatsiinykh protsesiv [Economically active person in the new economy: theoretical and methodological analysis of transformation processes]. *Rynok pratsi ta zainiatist naselennia*, № 2(43), pp. 3–9.
3. Blyzniuk V. V., Yatsenko L. D. (2022). Rynok pratsi Ukrainy v umovakh viiny. The Russian-Ukrainian war (2014–2022) [Historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects]. Scientific monograph. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", pp. 1106–1113.
4. Marshavin Yu. M., Kytsak T. H., Vasylenko A. O. (2023). Modernizatsiia rynku pratsi na zasadakh kontseptu sotsialnoi vidpovidalnosti yak bazova umova vidnovlennia Ukrainy [Modernization of the labor market on the basis of the concept of social responsibility as a basic condition for the restoration of Ukraine]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: ekonomika ta upravlinnia*, № 7. Available at: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-7-07-02>
5. Kolomiets O. O. (2019). Aktualni problemy reformuvannia opodatkuvannia dokhodiv fizychnykh osib v Ukraini [Actual problems of reforming taxation of income of individuals in Ukraine]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzen*. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialnapolitika/aktualni-problemi-reformuvannyaopodatkuvannya-dokhodiv-fizichnikh>
6. Aliksieiev I. V., Paranchuk S. V., Chervinska O. S., Syniutka N. H. (2016). Upravlinnia podatkovym navantazhenniam pidpriemstv [Management of tax burden of enterprises]. *Rehionalna ekonomika*, № 4, pp. 145–152.
7. Feshchenko V. M. (2016). Suchasni ekonomichni teorii: kontseptualni vytohy ta evoliutsiia zmistovnoho napovnennia [Modern economic theories: conceptual origins and evolution of meaningful content]. *Suchasni ekonomichni teorii: istoriia, metodolohiia ta perspektyvy rozvytku* : zb. materialiv Vseukr. Kruhloho stolu, m. Kyiv, 10 lystopada. Kyiv : KNEU, pp. 9–16. Available at: <https://ir.kneu.edu.ua/items/eddb04ec-71c7-4a87-8cc3-14feb5a9f56>
8. Tarasevych V. M. (2016). "Bahatstvo narodiv" Adama Smita y pidvalyny politychnoi ekonomii [Adam Smith's "wealth of peoples" and the foundations of political economy]. *Problemy ekonomiky ta politychnoi ekonomii*. № 1, pp. 5–17.

9. Kolodii S. Iu., Kolodii S. K. (2018). Instytutsionalna teoriia yak proiav yevropeiskykh tradytsii pliuralizmu v suchasni ekonomichnii nautsi [Institutional theory as a manifestation of European traditions of pluralism in modern economic science]. *Finansovyi prostir*, № 4(32), pp. 27–33. Available at: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/index.php/fp/article/view/628/626>
10. Leonenko P. M. (2023). Instytutsionalizm ta yoho mistse v suchasni ekonomichnii teorii (politychnii ekonomii) [Institutionalism and its place in modern economic theory (political economy)]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu*, № 21(1), pp. 163–171. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2021.03.084>
11. Iukhymenko P. I. (2005). Monetaryzm: teoriia i praktyka: Monohrafiia [Monetarism: theory and practice]. Kyiv: Kondor, 312 p.
12. Rodionova L. (2020). Napriamy rozvytku ekonomichnoi teorii na pochatku KhKhI st. [Directions of development of economic theory in the early 21st century]. *Visnyk Ternopil'skoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, № 2, p. 159–170. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2014_2_18
13. Hrytsenko A. A. (2018). Ekonomichna osvita: shliakh vid teorii do praktyky [Economic Education: The path from theory to practice]. *Ekonomika Ukrainy*, №10, pp. 53–70.
14. Heiets V. M. (2009). Suspilstvo, derzhava, ekonomika: fenomenolohiia vzaiemodii ta rozvytku [Society, State, Economics: Phenomenology of Interaction and Development]: Monohrafiia. Kyiv: In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy, 864 p.
15. Leshchenko P. S. (2019). Informatsiina ekonomika – shans pobudovy novoi modeli rozvytku suspilstva chy iliuziia shansu? [Information Economy is a chance to build a new model of social development or an illusion of a chance]. *Ekonomika Ukrainy*, № 2, pp. 3–21.
16. Havrylenko N. H., Tarasenko I. O. (2021). Suchasni tendentsii tsyfrovizatsii ekonomiky: problemy ta perspektyvy rozvytku [Current Economy Digital Trends: Problems and Prospects for Development]. *Mizhnarodnyi naukovi zhurnal "Internauka". Seriia: "Ekonomichni nauky"*, № 3 (47). T. 1, pp. 36–46.

Стаття надійшла: 25.10.2025
Стаття прийнята: 14.11.2025
Стаття опублікована: 28.11.2025